

När det som inte får hända ändå inträffar

Den första rapporten om utredningar
avseende barn som har avlidit
i anledning av brott

Citera gärna Socialstyrelsens rapporter, men glöm inte att uppge källan. Bilder, fotografier och illustrationer är skyddade av upphovsrätten. Det innebär att du måste ha upphovsmannens tillstånd för att använda dem.

ISBN 978-91-86301-65-1
Artikelnr 2010-1-24

Publicerad www.socialstyrelsen.se, januari 2010

Förord

Varje barn har en inneboende rätt till liv enligt FN:s konvention om barnets rättigheter. Varje konventionsstat har därmed förbundit sig att till det yttersta av sin förmåga säkerställa barnets överlevnad och utveckling. Konventionsstaterna ska också vidta alla lämpliga åtgärder för att skydda barnet mot alla former av våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande.

När ett barn avlider i anledning av brott, har samhället ett ansvar som sträcker sig längre än att enbart ingripa mot den som begått brottet. Samhället måste även tillägna sig nya kunskaper om varför dessa händelser inträffat för att i framtiden kunna förebygga att barn far illa.

Den 1 januari 2008 trädde en ny lag i kraft, lagen (2007:606) om utredningar avseende barn som har avlidit i anledning av brott m.m. Lagen innebär att Socialstyrelsen ska genomföra en utredning när ett brott har begåtts mot ett barn och om barnet har avlidit i anledning av brottet eller det annars finns särskilda skäl att utreda barnets dödsfall.

Syftet med utredningarna är att ge underlag för förslag till åtgärder som förebygger att barn far illa samt att skapa ett system som ger förutsättningar för en långsiktig kunskapsuppbyggnad. Viktigt att poängtera är att syftet med utredningarna inte är att utreda frågor om myndigheters eller enskildas skuld eller ansvar.

Enligt förordningen ska Socialstyrelsen redovisa sina slutsatser av utredningsverksamheten i en rapport till regeringen vartannat år. Tanken är att rapporterna även ska kunna användas inom det allmänna barnvårdsarbetet.

Rapporten är skriven av *Helena Nordman*, i samarbete med en expertgrupp bestående av personer med juridisk, social och medicinsk kompetens, *Gunilla Cederström*, *Ewa Gustafsson*, *Suzanne Julin*, *Mette Marklund*, *Ulf Westgren* och *Kristina Widgren*.

Håkan Ceder
Överdirektör

Innehåll

<i>Förord</i>	3
<i>Sammanfattning</i>	7
<i>Bakgrund</i>	8
<i>Utredningsverksamheten</i>	10
Omfattning	10
Metoder och arbetsätt.....	10
Reflektioner kring utredningsverksamheten	11
<i>Utredningsverksamhetens slutsatser</i>	14
Inledning.....	14
Barnperspektiv	15
Barns behov.....	16
Anmälningsskyldigheten	17
Inleda en barnavårdsutredning.....	21
Samverkan.....	22
Att flytta mellan kommuner och landsting	23
<i>Referenser</i>	27

Sammanfattning

Socialstyrelsen har utrett sju dödsfall där barn har avlidit i anledning av brott. I utredningarna har Socialstyrelsen funnit brister i myndigheters handlande. Dessa brister ligger till grund för de slutsatser som rapporten presenterar.

Den första slutsatsen gäller vikten av att ett barns utsatta situation och eventuella hjälpbehov uppmärksammas vid vuxnas kontakter med myndigheter. Myndigheter med verksamheter som främst kommer i kontakt med vuxna har en viktig roll när det gäller att upptäcka och initiera stöd till barn som kan vara i behov av stöd och skydd.

Den andra slutsatsen är att barns behov måste fångas upp tidigt, annars finns en risk för att barnets hjälpbehov eskalerar. Vidare är det barnets individuella behov som ska styra den insats barnet får och inte kommunens tillgängliga insatser.

Den tredje slutsatsen rör myndigheters och enskilda verksamheters skyldighet att anmäla till socialtjänsten när de får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd. Anmälningsskyldigheten är ett mycket viktigt instrument för att socialnämnden ska få kunskap om barn som riskerar att fara illa.

Den fjärde slutsatsen gäller betydelsen av att socialnämnden utan dröjsmål inleder en utredning när ett barn kan behöva skydd eller stöd från nämnden. Nämnden får inte underlåta eller avvakta att inleda en utredning när ett barn kan ha behov av insatser.

Den femte slutsatsen gäller vikten av att myndigheter samverkar i frågor som rör barn som riskerar att fara illa. Samverkan är naturligtvis inte ett mål i sig utan ett medel för att barnet ska få stöd och skydd från samhället utifrån en helhetssyn.

Den sista slutsatsen rör frågan om hur information ska överföras mellan kommuner och landsting när familjer med barn som behöver stöd och skydd flyttar. Det finns en risk att kontakter med myndigheter avslutas i samband med en flytt och inte återupptas på den nya orten. Barnet riskerar därmed att inte få det stöd och skydd som han eller hon har behov av.

Socialstyrelsen anser att underlaget för rapporten inte är tillräckligt för att kunna föreslå lagändringar eller andra typer av åtgärder. Däremot kan slutsatserna användas i det fortsatta arbetet med att förebygga att barn far illa inom socialtjänst, hälso- och sjukvård, skola och polis. Socialstyrelsen avser använda kunskaperna från utredningsverksamheten som ett underlag i myndighetens arbeten. Vidare skulle rapporten även kunna användas i regeringens beredning av Barnskyddsutredningens förslag.

Bakgrund

Under 1990-talet uppmärksammades i Sverige flera små barns död till följd av misshandel. Dessa tragedier väckte stor uppmärksamhet och blev inledningen till en diskussion om samhällets, särskilt den sociala barnvårdens, ansvar för att skydda utsatta barn. Två av fallen granskades av Riksdagens ombudsmän, JO,¹ som fann att i ett av fallen fanns det brister i samtliga myndigheters handläggning. Framför allt brast det i samarbetet och kommunikationen mellan olika befattningshavare. Händelserna ledde inte till några lagförslag.

I andra länder, t.ex. England, USA, Kanada och Australien görs dödsfallsutredningar, s.k. child death reviews. Huvudsyftet med utredningarna är att lära sig något genom att söka urskilja mönster såväl i familjen som i samhället, som kan antas ha varit av betydelse för att barn avlidit. En förklaring som återkommit är att kommunikationen mellan myndigheter varit bristfällig. Andra faktorer som lyfts fram² och som framstått som förklaringar eller delförklaringar till att riskerna för barnet inte tagits på tillräckligt allvar är bl.a. följande:

- Konflikter inom organisationen återspeglades i arbetet med familjen.
- Vuxenperspektivet och lojaliteten med föräldrarna dominerade.
- En helhetsbild av familjen och perspektiv bakåt saknades.
- Sambandet mellan kvinno- och barnmisshandel var inte känt.

Med erfarenhet av dödsfallsutredningar i England, föreslog Kommittén mot barnmisshandel³ att Socialstyrelsen skulle ges i uppdrag att utarbeta ett system för dödsfallsutredningar när barn avlidit på grund av mord, dråp eller misshandel. Förslagen i Socialstyrelsens rapport⁴ ledde, efter vissa justeringar, till lagen om utredningar avseende barn som avlidit i anledning av brott.

Lagen innebär att Socialstyrelsen ska genomföra en utredning när ett brott har begåtts mot ett barn och om barnet har avlidit i anledning av brottet. Det är domstolarnas och de brottsutredande myndigheternas bedömningar som avgör om en gärning utgör ett brott. Utredningsverksamheten ska därför omfatta sådana fall där någon har fällts till ansvar för att ha orsakat ett barns död, t.ex. mord, dråp, barnadråp eller vållande till annans död. Att barnet har avlidit ”i anledning av brottet” innebär att dödsfall på grund av vanvård också ska utredas, även när ingen kunnat ställas till ansvar för barnets död utan endast för vållande av kroppsskada eller sjukdom.⁵ Till de fall

---

¹ JO 1992/93:s. 319 och s. 341.

² SOU 2001:72 s. 350.

³ SOU 2001:72 s. 352.

⁴ Socialstyrelsen. Dödsfalls- och skadeutredningar.

⁵ Prop. 2006/07:108: s. 24.

som ska utredas hör även när en förälder eller en annan gärningsman tagit sitt eget liv efter att ha dödat sitt barn samt fall där ett barn under 15 år dödat ett annat barn.⁶ Utredningar ska också genomföras när ett brott begåtts utan att det finns någon misstänkt eller om det inte går att bevisa att den som är misstänkt begått brottet.

Socialstyrelsen ska vidare genomföra en utredning när det finns särskilda skäl att utreda ett barns dödsfall. Med särskilda skäl avses när åtal ogillas på grund av att gärningen inte är brottslig i enlighet med någon av de allmänna grunderna för ansvarsfrihet, exempelvis nödvärn.⁷ Vidare menas en situation när en domstol prövar ett åtal som avser ett mord på ett barn och finner att gärningsmannen på grund av psykisk sjukdom inte varit i sådan grad medveten om sitt handlande att han haft uppsåt att döda. I dessa fall kan det inte sägas att barnet har avlidit i anledning av brottet men det föreligger ändå särskilda skäl att utreda dessa dödsfall.⁸

Socialstyrelsen ska inte utreda fall där åklagaren lagt ned en brottsutredning av det skälet att gärningen inte utgör brott och det inte heller annars finns särskilda skäl att utreda ett barns dödsfall. Inte heller ska dödsfall utredas när det inte kan klarläggas att något brott över huvud taget har begåtts. I sådana fall läggs brottsutredningen ned med motiveringen att ”det inte kan antas att något brott som hör under allmänt åtal har förövats”.⁹

Ytterligare en förutsättning för att Socialstyrelsen ska genomföra en utredning är att det finns särskild anledning att anta att dödsfallet haft samband med något förhållande som har inneburit att barnet varit i behov av skydd.¹⁰ Det ska finnas någon konkret omständighet som talar för att dödsfallet haft samband med att barnet varit i behov av skydd. Att utreda ärenden där barnet inte varit i behov av skydd har regeringen inte bedömt som lämpligt, inte minst med hänsyn till barnets anhöriga.¹¹

Socialstyrelsen får även utreda ett barn som har avlidit utomlands, om barnet var svensk medborgare eller hade hemvist i Sverige.

För att Socialstyrelsen ska få kännedom om de fall då barn avlidit i anledning av brott har polismyndigheten och åklagare en skyldighet att underrätta Socialstyrelsen.

Vartannat år ska Socialstyrelsen redovisa utredningsverksamheten i en rapport. Rapporten ska överlämnas till regeringen men ska enligt förarbetena också utformas så att den kan användas inom det allmänna barnavårdsarbetet. Rapporten ska enligt förordningen (2007:748) om utredningar avseende barn som har avlidit i anledning av brott innehålla en redogörelse för verksamhetens omfattning, slutsatser som utredningsverksamheten gett upphov till och eventuella förslag till åtgärder som förebygger att barn far illa.

---

⁶ Prop. 2006/07:108 s. 60.

⁷ 24 kap. 1 § brottsbalken (1962:700).

⁸ Prop. 2006/07:108 s. 25.

⁹ Prop. 2006/07:108 s. 25f.

¹⁰ Begreppet skydd utvecklas under avsnittet ”Reflektioner kring utredningsverksamheten”.

¹¹ Prop. 2006/07:108 s. 26.

Utredningsverksamheten

Omfattning

Det har kommit in tio underrättelser om barn som har avlidit i anledning av brott till Socialstyrelsen sedan lagen trädde i kraft den 1 januari 2008. Två av underrättelserna har kommit från polismyndighet och åtta från åklagare. Socialstyrelsen har beslutat att inleda utredningar i fem av de inkomna underrättelserna. Av dessa fem ärenden är två fall färdigutredda och tre under utredning. Övriga underrättelser har Socialstyrelsen beslutat att inte utreda på grund av att barnen inte haft något skyddsbehov eller att det inte gått att klarlägga att ett brott har begåtts.

Dödsfall som har inträffat innan lagen trädde i kraft kan också utredas enligt övergångsbestämmelserna. Det är Socialstyrelsen som avgör hur långt tillbaka utredningar ska göras. Socialstyrelsen har beslutat att utreda fall två år tillbaka i tiden, dvs. dödsfall som ägt rum under åren 2006 och 2007. Dessa dödsfall får Socialstyrelsen bara utreda om ett brott har begåtts mot ett barn som avlidit i anledning av brottet och detta har konstaterats i en lagkraftvunnen dom. Genom kontakter med Rättsmedicinalverket har Socialstyrelsen fått kännedom om 14 barn som dött under åren 2006 och 2007. Flera av dödsfallen har dock inte skett i anledning av brott. Socialstyrelsen har beslutat att utreda fem av fallen.

Sammantaget innebär det att sju utredningar om barns dödsfall ligger till grund för de slutsatser som presenteras i rapporten.

Barn som har dödats på grund av våld har minskat allt sedan 1970-talet. I början av 1990-talet dog i genomsnitt tio barn under 15 år per år på grund av våld, vilket är att jämföra med i genomsnitt fem barn per år mellan åren 1996–2006.¹² Mellan åren 2000–2004 avled totalt 44 barn under 18 år till följd av våld.¹³

Socialstyrelsen kommer i sin utredningsverksamhet inte att utreda alla barn som avlidit i anledning av brott då en förutsättning för utredningarna är att det finns särskild anledning att anta att dödsfallet har samband med något förhållande som har inneburit att barnet varit i behov av skydd. Socialstyrelsen får inte inleda en utredning förrän åklagare eller polismyndighet har underrättat Socialstyrelsen.

Metoder och arbetssätt

Syftet med utredningarna är att ge underlag för förslag till åtgärder som förebygger att barn far illa. Enligt regeringen är det angeläget att skapa ett system som ger förutsättningar för en långsiktig kunskapsuppbyggnad och som möjliggör att utifrån ett helhetsperspektiv genomföra systematiska ut-

---

¹² BRÅ-rapport 2008:23 s. 64.

¹³ Prop. 2006/07:108 s. 19.

redningar av vissa fall där barn utsätts för brott.¹⁴ Genom att systematiskt analysera fall där barn har avlidit i anledning av brott, kan slutsatser dras om vilka förbättringar som är nödvändiga i det allmänna barnavårdsarbetet.

I maj 2008 tillsattes en expertgrupp inom Socialstyrelsen för att arbeta med ärendena. Expertgruppen består av personer med juridisk, social och medicinsk kompetens. Expertgruppen har genomfört utredningarna avseende barn som har avlidit i anledning av brott. Expertgruppen har haft fem sammanträden.

Vid sammanträdena har expertgruppen diskuterat de underrättelser som har kommit in till Socialstyrelsen och fattat beslut om huruvida en utredning ska inledas. För de fall där Socialstyrelsen beslutat att inleda en utredning har kopior av handlingar från domstol, åklagare, skola och skolhälsovård, socialtjänst, hälso- och sjukvård och polis begärts in. Expertgruppen har därefter, i enlighet med förordningen, i vart och ett av ärendena, klarlagt

1. samtliga förhållanden som har inneburit att det avlidna barnet har varit i behov av skydd,
2. vilka åtgärder som har vidtagits för att skydda barnet, och
3. vilka åtgärder som kunnat vidtas för att skydda barnet.

Expertgruppens analys har gett upphov till de slutsatser som presenteras i rapporten.

Socialstyrelsen avser att vidareutveckla den systematiska kunskapsuppbyggnaden i takt med att antalet utredda ärenden ökar. Det är viktigt att utredningsverksamheten använder en enhetlig arbetsmetod som kan bidra till en långsiktig kunskapsuppbyggnad och till att möjliggöra jämförelser över tid.

Reflektioner kring utredningsverksamheten

Underrättelseskyldigheten

Enligt lagen om utredningar avseende barn som har avlidit i anledning av brott ska åklagare underrätta Socialstyrelsen i fall när barn har avlidit i anledning av brott när dom eller beslut i målet vunnit laga kraft. Åklagare och polismyndighet är också skyldiga att underrätta Socialstyrelsen när de beslutar att inte inleda eller lägga ned en förundersökning eller utredning där misstanke funnits att ett barn har avlidit i anledning av ett brott. Underrättelseskyldigheten gäller också när åklagaren genom andra beslut avslutar en förundersökning eller utredning om barn som avlidit i anledning av brott.¹⁵

Innan lagen trädde i kraft den 1 januari 2008 kontaktade Socialstyrelsen Åklagarmyndighetens utvecklingscentrum i Göteborg¹⁶ och Rikspolisstyrel-

---

¹⁴ Prop. 2006/07:108 s. 21.

¹⁵ 4 § lagen om utredningar avseende barn som avlidit i anledning av brott m.m.

¹⁶ På tre platser i landet – Stockholm, Göteborg och Malmö – finns Åklagarmyndighetens utvecklingscentrum. Deras uppgift är att bedriva metod- och rättsutveckling inom olika brottsområden och svara för den samlade kunskapen inom sina ansvarsområden. Utveck-

sen för att informera om den kommande lagstiftningen och om underrättelseskyldigheten för åklagare och polismyndighet. Samtidigt lade Socialstyrelsen ut information på sin webbplats om lagstiftningen och om vart underrättelserna ska skickas.

Åklagarmyndigheten kontaktades återigen i april 2008. Socialstyrelsen uttryckte då vissa farhågor att underrättelseplikten ”tappats bort” med hänsyn till de relativt få underrättelser som kommit in. Rikspolisstyrelsen påmindes också och delgavs ett informationsmaterial där det tydliggjordes vilka fall som omfattas av underrättelseskyldigheten.

Under de två år som lagen har gällt har tio underrättelser kommit in från åklagare och polismyndighet. Vissa av underrättelserna har kommit in på initiativ av åklagare och polismyndighet men flertalet efter påminnelser av Socialstyrelsen. Socialstyrelsen kan konstatera att det sannolikt kommer att ta ytterligare tid innan underrättelseskyldigheten efterlevs till fullo. Om problemet kvarstår inför nästa rapport år 2012, måste det övervägas hur garantier kan skapas för att underrättelser kommer in till Socialstyrelsen.

Behov av skydd

En förutsättning för att Socialstyrelsen ska kunna utreda ett dödsfall är att det finns särskild anledning att anta att dödsfallet har haft samband med något förhållande som inneburit att barnet varit i behov av skydd. Det finns inte någon lagreglerad definition av vad skydd innebär.

Enligt förarbetena behöver de förhållanden som inneburit att barnet varit i behov av skydd inte varit så allvarliga att det funnits förutsättningar för ingripande enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU. Som exempel på vad som avses med att ett barn är i behov av skydd nämner förarbetena brister i barnets hemmiljö som innebär att barnets fysiska eller psykiska hälsa skadas genom t.ex. misshandel, en förälders eller föräldrars missbruk av alkohol eller narkotika eller en förälders psykiska tillstånd. Ett annat exempel är när barnet på grund av eget beteende utsätter sin hälsa och utveckling för fara genom t.ex. missbruk, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende.¹⁷

För att avgöra om ett barn har varit i behov av skydd ska enligt förarbetena ledning hämtas från socialtjänstlagen (2001:453), SoL, och LVU.¹⁸ I socialtjänstlagen regleras skyldigheten att anmäla när socialnämnden kan behöva ingripa till ett barns skydd.¹⁹ Med ”skydd” avses då enligt förarbetena till socialtjänstlagen att ”vara i behov av hjälp och stöd från socialtjänsten”.²⁰

Socialstyrelsen har, vad gäller utredningarna avseende barn som avlidit i anledning av brott, tolkat skyddsbegreppet så att barn som varit i behov av skydd, hjälp och stöd från socialtjänsten innefattas.

---

lingscentrum i Göteborg ansvarar bl.a. för frågor om Barnkonventionen och brott enligt 3 kap. brottsbalken.

¹⁷ Prop. 2006/07:108 s. 61.

¹⁸ Prop. 2006/07:108 s. 61.

¹⁹ 14 kap. 1 § SoL.

²⁰ Prop. 1996/97:124 s. 106.

Själv mord

Socialstyrelsen ska genomföra en utredning när ett brott har begåtts mot ett barn och barnet har avlidit i anledning av brottet eller det annars finns särskilda skäl att utreda ett barns dödsfall. Vad som avses med särskilda skäl har angetts i förarbetena. Lagrådet har önskat klargöranden om de särskilda skälen även omfattar bl.a. barns självmord. Med anledning härav har regeringen förtydligat att de särskilda skälen endast tar sikte på just sådana dödsfall där det i strikt juridisk-teknisk mening inte kan sägas att ett barn har avlidit i anledning av brott, t.ex. nödvärn och när gärningsmannen på grund av psykisk sjukdom inte varit medveten om sitt handlande och därför inte haft uppsåt att döda. Enligt förarbetena omfattar de särskilda skälen inte fall där ett barn avlidit genom självmord eller genom en olycka som inte är en följd av att någon begått brott.²¹

Socialstyrelsen anser att skrivningarna i förarbetena, trots Lagrådets begäran om klargörande, inte är entydiga. Socialstyrelsen tolkar förarbetena så att självmord ska utredas i de fall det är en följd av att någon begått ett brott. Socialstyrelsen anser att det är önskvärt med ett förtydligande i denna fråga.

Svåröverskådlig dokumentationen

Kring familjerna finns en mycket omfattande dokumentation från flera myndigheter. Trots detta har det förelegat vissa svårigheter att få en heltäckande bild av händelseförloppet. Ytterligare ett osäkerhetsmoment i utredningarna är om Socialstyrelsen lyckats spåra alla relevanta handlingar.

Inom expertgruppen har olika arbetsmetoder diskuterats för att på ett optimalt sätt systematisera inkomna handlingar och identifiera viktig information. En metod som diskuterats är händelseanalyser.²² Det är expertgruppens strävan att finna en enhetlig arbetsmetod som går att applicera på kommande utredningar och som kan bidra till ett system för en långsiktig kunskapsuppbyggnad.

---

²¹ Prop. 2006/07:108 s. 25.

²² En händelseanalys är en systematisk identifiering av orsaker till negativ händelse och tillbud, jfr. Socialstyrelsen. Riskanalys och händelseanalys: handbok för patientsäkerhetsarbete.

Utredningsverksamhetens slutsatser

Inledning

Enligt förordningen om utredningar avseende barn som har avlidit i anledning av brott ska utredningsverksamhetens slutsatser redovisas i en rapport. Enligt förordningen ska rapporten inte utformas på ett sådant sätt att den ger upphov till förmodan om myndigheters eller enskildas skuld eller ansvar som har samband med de dödsfall som utreds. Inte heller ska personer som förekommer i utredningsmaterialet kunna identifieras. Syftet med rapporten är således inte att komma med kritiska uttalanden om myndigheter eller enskilda.²³

Socialstyrelsens underlag inför denna rapport är relativt begränsat. För att rapporten inte ska identifiera enskilda personer eller ge upphov till förmodan om skuld eller ansvar är de slutsatser som presenteras nedan allmänt hållna.

Slutsatserna grundar sig på de brister Socialstyrelsen funnit i de utredda ärendena. Varje brist förekommer emellertid endast i något eller i några av de utredda ärendena. Det är inga ”nya” kunskaper, utan slutsatserna bekräftar snarare vad som tidigare är väl känt i det allmänna barnavårdsarbetet.

Socialstyrelsen lägger inte några förslag till åtgärder i syfte att förebygga att barn far illa i denna första rapport. Syftet med utredningsverksamheten är att ge underlag till förslag och att skapa förutsättningar för en långsiktig kunskapsuppbyggnad. Underlaget i denna rapport är inte tillräckligt för att Socialstyrelsen ska kunna föreslå lagändringar eller andra typer av åtgärder. Däremot är det en förhoppning att rapporten och slutsatserna kommer att användas i kunskapsuppbyggnaden av det allmänna barnavårdsarbetet inom socialtjänst, hälso- och sjukvård, skola och polis. Socialstyrelsen avser använda resultatet från utredningsverksamheten som ett underlag i myndighetens fortsatta arbete, till exempel i utvecklingen av föreskrifter, allmänna råd, handböcker och vägledningar samt i myndighetens tillsyn av vård och omsorg. Rapporten kan även nyttjas som ett kunskapsunderlag i den nationella samverkansgruppen mellan Socialstyrelsen, Skolverket och Rikspolisstyrelsen. Vidare skulle slutsatserna även kunna användas i regeringens beredning av Barnskyddsutredningens förslag.

---

²³ Prop. 2006/07:108 s. 32.

Barnperspektiv

Slutsats: Ett barns utsatta situation och eventuella hjälpbehov måste uppmärksammas vid vuxnas kontakter med myndigheter.

I Socialstyrelsens utredningsverksamhet har det framkommit att anmälningsskyldiga myndigheter inte alltid utreder om vuxna har barn i sin närhet som befinner sig i en utsatt situation. Om barnet inte synliggörs när en vuxen person kontaktar eller blir kontaktad av myndigheter kan det innebära att barnet inte får det stöd och det skydd som han eller hon har behov av. I vissa av de utredda fallen har myndigheter vetat om att det funnits ett barn i den vuxnes närhet men ändå inte uppmärksammat barnets utsatta situation.

När åtgärder rör barn, ska socialnämnden särskilt beakta vad hänsynen till barnets bästa kräver.²⁴ Det innebär att socialnämnden ska anlägga ett barnperspektiv i varje beslut som rör ett barn och ett beslut måste grunda sig på en bedömning om vad som är bäst för just det barnet. Ett barnperspektiv betyder även att ett barns situation bör uppmärksammas när en vuxen person vänder sig till socialtjänsten.²⁵ I ärenden som rör våldsutsatta kvinnor bör socialnämnden utreda om något barn har bevittnat våldet.²⁶ Ett ytterligare exempel är utredningar om ekonomiskt bistånd, då även barnet i familjen ska uppmärksammas och göras synligt.²⁷ Om barnets situation sedan kräver det, ska en särskild utredning om barnet inledas.²⁸

Hälso- och sjukvården har ett ansvar för barn i utsatta situationer²⁹ och har en viktig roll vad gäller att uppmärksamma och initiera insatser till barn som riskerar att fara illa. Det gäller både när det är barnet som är patient eller när det är barnets föräldrar som själva vänder sig till hälso- och sjukvården.³⁰

Med utgångspunkt i bl.a. Nationell psykiatrisamordnings³¹ betänkande har regeringen föreslagit en lagändring i hälso- och sjukvårdslagen (1982:763), HSL, och lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område, LYHS, som syftar till att förtydliga hälso- och sjukvårdens ansvar för barn i utsatta situationer.³²

Förslaget innebär att hälso- och sjukvården och dess personal särskilt ska beakta ett barns behov av information, råd och stöd om barnet har föräldrar med psykisk sjukdom eller psykiskt funktionshinder, missbruk av alkohol eller annat beroendeframkallande medel eller allvarlig fysisk sjukdom eller skada. Detsamma gäller om ett barn har en förälder som plötsligt dör. Med förälder jämställs annan vuxen person som stadigvarande bor tillsammans

---

²⁴ 1 kap. 2 § SoL.

²⁵ Prop. 1996/97:124 s. 100.

²⁶ Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2009:22) om socialnämndens arbete med våldsutsatta kvinnor samt barn som bevittnat våld.

²⁷ Socialstyrelsen. Handbok om ekonomiskt bistånd s. 21.

²⁸ 11 kap 1 § och 2 § SoL.

²⁹ 2 f § HSL, jmf även SOU 2006:100 s. 207.

³⁰ Prop. 2008/09:193 s. 11.

³¹ SOU 2006:100.

³² Prop. 2008/09:193 s. 11.

med barnet t.ex. styvförälder eller familjehemsföräldrar. Bestämmelsen träder i kraft den 1 januari 2010.

Det bör understrykas att lagändringen inte fråntar hälso- och sjukvården skyldigheten att anmäla till socialnämnden om de får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden kan behöva ingripa till ett barns skydd. Denna skyldighet kvarstår oförändrad.

Sammanfattningsvis kan Socialstyrelsen konstatera att

- myndigheter utreder inte alltid om vuxna har barn i sin närhet, trots att det finns fog för det
- om barnet inte synliggörs kan det medföra att barnet inte får det stöd och det skydd som han eller hon har behov av
- trots vetskapen om att det funnits ett barn i den vuxnes närhet, uppmärksammar myndigheter inte alltid barnets utsatta situation.

Barns behov

Slutsats:

- Barn som är i behov av insatser ska fångas upp tidigt.
- Stöd ska ges utifrån barnets individuella behov och inte utifrån tillgängliga insatser.

Av Socialstyrelsens utredningsverksamhet framgår att barnets behov av insatser i vissa fall inte uppmärksammas i ett tillräckligt tidigt skede. Barn som är i behov av olika insatser från samhällets sida måste fångas upp tidigt, annars finns en risk för att hjälpbehovet eskalerar och barnet får illa. Särskilt viktigt är det att barn som befinner sig i riskmiljöer ges ett tidigt stöd.

I vissa fall har barnet fått stöd med utgångspunkt i de insatser som finns i kommunen. Stöd till barnet ska enligt socialtjänstlagen ges utifrån vad barnet har för behov och inte utifrån kommunens tillgängliga insatser.³³ Barnets bästa ska vara utgångspunkten för valet av insatser.³⁴ För den bedömningen behövs kunskap om bl.a. barns utveckling och behov. Det är viktigt att barnets hela situation beaktas, där barnets egen uppfattning är en viktig informationskälla.³⁵ Bedömningen av vilka insatser som bäst svarar mot barnets behov görs vanligen tillsammans med barnet och föräldrarna. Många barn som har behov av insatser från socialtjänsten har också behov av insatser när det gäller hälsa, utbildning och sociala relationer. Ofta är problemen komplexa och det krävs en kombination av insatser från olika myndigheter. Därför kan det vara viktigt att rådgöra med representanter från olika myndigheter i både analysen och bedömningsarbetet.³⁶

³³ Se även 3 kap. 11 § socialtjänstförordningen (2001:937).

³⁴ 1 kap. 2 § SoL.

³⁵ 3 kap. 5 § SoL.

³⁶ Socialstyrelsen. Barn och unga i socialtjänsten s. 80.

Socialnämnden måste således göra en individuell behovsprövning i varje enskilt fall och det är barnets behov som styr de insatser som barnet ska få.³⁷

Sammanfattningsvis kan Socialstyrelsen konstatera att

- barnets behov av insatser har inte alltid uppmärksammats i ett tidigt skede
- för att förebygga att barn far illa måste barns behov av insatser fångas upp tidigt
- barnets individuella behov ska styra insatsen – inte kommunens tillgängliga insatser.

Anmälningsskyldigheten

Slutsats: Den i lag reglerade anmälningsskyldigheten måste efterlevas.

Alla barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran enligt föräldrabalken (1949:381), FB.³⁸ Det är den som har vårdnaden om ett barn, i de flesta fall föräldrarna, som har ansvar för barnets personliga förhållanden och att barnets behov blir tillgodosedda.³⁹ När föräldrarna inte förstår eller förmår att ta sitt ansvar för barnet fullt ut träder samhällets ansvar in och det är socialnämnden som ska verka för att barn växer upp under trygga och goda förhållanden.⁴⁰

En förutsättning för att socialnämnden ska kunna fullgöra sitt ansvar är att den får information om barn som riskerar att fara illa. Socialnämnden har en skyldighet att genom uppsökande verksamhet informera om socialtjänsten och erbjuda enskilda och grupper sin hjälp.⁴¹ Ett annat viktigt instrument för att få kunskap om barn som far eller riskerar att fara illa är anmälningsskyldigheten. Myndigheter vars verksamhet berör barn, myndigheter inom hälso- och sjukvård och socialtjänst samt vissa andra myndigheter och anställda vid dessa myndigheter är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden när de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden kan behöva ingripa till ett barns skydd. Det gäller även yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet som berör barn och unga eller annan yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet inom hälso- och sjukvården eller på socialtjänstens område.⁴²

Det kan vara svårt att avgöra när skyldigheten att anmäla inträder. Om socialnämnden kan behöva ingripa till ett barns skydd ska en anmälan göras. Det räcker således med en misstanke. Ordet ”skydd” kan föra tankarna till att anmälan endast ska göras vid tecken på mycket allvarliga missförhållan-

---

³⁷ 4 kap. 1 § SoL.

³⁸ 6 kap. 1 § FB.

³⁹ 6 kap. 2 § FB.

⁴⁰ 5 kap. 1 § SoL.

⁴¹ 3 kap. 4 § SoL.

⁴² 14 kap. 1 § SoL.

den. Så är emellertid inte fallet. Barn som inte får sina grundläggande behov tillgodosedda i hemmet eller av någon annan anledning far illa måste alltid uppmärksammas så att de får hjälp så tidigt som möjligt.⁴³ Om uppgifter är svårbedömda eller obestyrkta men ändå tyder på att ett barn kan vara i behov av hjälp och stöd från socialtjänstens sida ska de anmälas. Det åligger därefter socialtjänsten att utreda ärendet och ta ställning till om, och i så fall vilka, åtgärder som bör vidtas.⁴⁴

Det finns inte några nationella sammanställningar av antalet anmälningar till socialtjänsten. Enligt uppgifter från länsstyrelserna har antalet anmälningar till socialtjänsten ökat de senaste åren.⁴⁵ Av både svenska och utländska undersökningar framgår dock att det finns ett stort gap mellan det antal barn som misstänkts fara illa och de som anmäls till socialtjänsten.⁴⁶

I de ärenden som Socialstyrelsen har utrett, har anmälningsskyldigheten efterlevts i varierande grad. I vissa av ärendena och i vissa situationer har anmälningsskyldigheten fungerat väl medan i andra situationer har man underlåtit att anmäla trots att barnet kan ha varit i behov av skydd från socialtjänsten.

När anmälningsskyldigheten inte efterlevs innebär det alltid en risk att socialnämnden inte får kännedom om att ett barn riskerar att fara illa. Socialstyrelsen kan konstatera att i vissa av utredningarna har underlåtenheten att anmäla medfört att barn inte fått det stöd och skydd som de har haft rätt till. Socialstyrelsen vill därför i rapporten understryka vikten av att den i lag reglerade skyldigheten att anmäla efterlevs.

Socialstyrelsen kan särskilt konstatera att det är viktigt att anmälningsskyldigheten efterlevs när en familj som har behov av insatser till skydd för barnet flyttar från en kommun till en annan. Socialnämnden i den kommun som familjen flyttar från har en skyldighet att anmäla till den nya kommunen om nämnden där kan behöva ingripa till ett barns skydd. Socialnämndens skyldighet att anmäla till en annan nämnd är även något Barnskyddsutredningen diskuterar men utredningen anser inte att ett förtydligande av lagen är nödvändigt.⁴⁷

Myndigheter och yrkesverksamma som är anmälningsskyldiga har även en skyldighet att till socialnämnden lämna alla uppgifter som kan vara av betydelse för en utredning om ett barns behov av skydd.⁴⁸ Av Socialstyrelsens utredningar framgår vikten av att socialnämnden fortlöpande får information om barnet efter det att nämnden har inlett en utredning. En anmälningsskyldig person som känner till att det pågår en utredning hos socialnämnden är skyldig att utan uppmaning underrätta nämnden om det han eller hon kan anta ha betydelse för utredningen. Att nämnden inlett en utredning begränsar med andra ord inte skyldigheten att anmäla eller lämna uppgifter.⁴⁹

---

⁴³ Socialstyrelsen. Anmälningsskyldighet om missförhållanden som rör barn s. 33.

⁴⁴ Prop. 1996/97:124 s. 106.

⁴⁵ Länsstyrelserna. Socialtjänsten och barnen s. 28, SOU 2009:68 s. 271.

⁴⁶ SOU 2009:68 s. 256.

⁴⁷ SOU 2009:68 s. 283.

⁴⁸ 14 kap. 1 § fjärde stycket SoL.

⁴⁹ Socialstyrelsen. Anmälningsskyldighet om missförhållanden som rör barn s. 56.

Både anmälnings- och uppgiftsskyldigheten bryter sekretessen mellan myndigheter.⁵⁰ Att hänvisa till sekretess som skäl för att inte anmäla eller inte lämna ut relevanta uppgifter under en utredning av ett barns behov av skydd är därför inte möjligt. Även tystnadsplikten bryts för de enskilda verksamheter som är anmälningskyldiga.⁵¹

Av Socialstyrelsens utredningar har framkommit att det också är viktigt att tjänstemän inom socialtjänsten för information vidare inom den egna organisationen. En tjänsteman som inte själv handlägger ärenden om barn har en skyldighet att informera den enhet som arbetar med barn om att ett barn riskerar att fara illa.⁵²

Varför underlåter man att anmäla när det finns en lagstadgad skyldighet? Frågan har diskuterats vid flera tillfällen, nu senast i Barnskyddsutredningen. Till den har framförts att svårigheten att fullgöra anmälningskyldigheten inte beror på lagstiftningen utan mer på andra komplexa orsaker. Benägenheten att anmäla kan påverkas av att det kan finnas en uppfattning bland anmälningskyldiga att anmälan i vissa fall inte utreds och att barnets situation inte förbättras trots anmälan. Inom andra myndigheter kan även socialtjänsten uppfattas som osynlig och det kan saknas kunskap om vad socialtjänstens arbete innebär. Socialnämnden har dock till uppgift att informera om sin verksamhet,⁵³ vilket även bör innefatta information om anmälningskyldigheten.⁵⁴

Bristande kommunikation mellan socialtjänsten och den myndighet som ska anmäla kan också bidra till en underlåtenhet att anmäla. En aspekt, som även framförts tidigare, kan vara bristen på återkoppling från socialtjänsten till den som anmäler.⁵⁵ Till Barnskyddsutredningen har det framförts att rutinerna i de anmälningskyldiga verksamheterna ofta brister, att det sällan finns handlingsplaner och att stödet från ledningen ofta saknas.⁵⁶ Det kan också vara psykologiskt svårt att göra en anmälan. Den anmälningskyldige kan vara orolig för att skada och tappa relationen till barnet t.ex. i en skör behandlingskontakt. Därutöver finns även ren okunskap om anmälningskyldigheten, bristande civillkurage eller att anmälaren identifierar sig med föräldrarna.⁵⁷

Av utredningarna har framkommit olika skäl till att anmälningskyldigheten i vissa fall brutit. Det har rört sig om ren okunskap, i andra fall om att anmälningskyldiga som främst arbetar med vuxna personer inte uppmärk-

---

⁵⁰ 10 kap. 28 § sekretesslagen (2009:400), SekrL.

⁵¹ Enligt 15 kap. 1 § SoL får den som är eller har varit verksam inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet som avser insatser enligt socialtjänstlagen inte obehörigen röja vad han eller hon därvid har fått veta om enskildas personliga förhållanden. Att en uppgift inte får röjas ”obehörigen” innebär att om tillåtelse föreligger eller skyldighet att lämna uppgift stadgas i annan lagbestämmelse, så får uppgiften lämnas ut. Se Norström och Thunved. Nya sociallagarna s. 287.

⁵² Det följer av anställningsförhållandet, jfr. Socialstyrelsen. Anmälningskyldighet om missförhållanden som rör barn s. 28.

⁵³ 3 kap. 1 § SoL.

⁵⁴ Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2003:16) om anmälan om missförhållanden enligt 14 kap. 1 § SoL.

⁵⁵ Prop. 2002/03:53 s. 63.

⁵⁶ SOU 2009:68 s. 262f.

⁵⁷ SOU 2009:68 s. 273.

sammatt att det finns barn i den vuxnes närhet som riskerar att fara illa. Det har också visat sig att det är svårt när personer cirkulerar mellan och inom olika myndigheter att se hela situationen runt en person och därmed se att ett barn riskerar att fara illa.

För att öka kunskapen om skyldigheten att anmäla till socialtjänsten finns hänvisningar i lagar som reglerar verksamheter som på olika sätt berör barn, t.ex. hälso- och sjukvårdslagen, polislagen och skollagen.⁵⁸

Socialstyrelsen har i samma syfte samt för att öka benägenheten att anmäla utkommit med allmänna råd om anmälan om missförhållanden och en handbok om anmälningsskyldigheten. Av de allmänna råden framgår att socialnämnden bör informera allmänheten och myndigheter och yrkesverksamma om anmälningsskyldigheten och om socialtjänstens arbets sätt. Vidare framgår att det bör finnas rutiner för hur en anmälan ska göras och att en skriftlig bekräftelse bör skickas till anmälaren att anmälan tagits emot. Verksamheter inom hälso- och sjukvård inte bara bör utan ska ha skriftliga rutiner för hur anmälan till socialnämnden ska gå till.⁵⁹

Som ett led i att bl.a. komma till rätta med den bristande anmälningsskyldigheten har Barnskyddsutredningen föreslagit att socialtjänsten på begäran ska kunna informera den som är anmälningsskyldig om ställningstagandet att inleda eller inte inleda en utredning. Barnskyddsutredningen skriver också i sitt betänkande att de nationella myndigheterna bör öka sina insatser för att nödvändig kunskap, handlingsplaner och rutiner kring anmälningsskyldigheten ska finnas hos de aktuella myndigheterna. Vidare sägs att tillsynen av efterlevnaden av anmälningsskyldigheten och vilka rutiner som finns för hur en anmälan ska göras bör skärpas. Socialtjänsten bör erbjuda möjlighet till konsultation före anmälan och inom ramen för lokal samverkan bör en kontinuerlig dialog föras kring frågor om anmälningsskyldigheten.⁶⁰ I dessa hänseenden lämnar Barnskyddsutredningen dock inga lagförslag.

Sammanfattningsvis kan Socialstyrelsen konstatera att

- det föreligger brister i efterlevnaden av anmälningsskyldigheten
- underlåtenheten att anmäla i vissa fall kan ha bidragit till att barn inte fått det stöd och skydd som de har haft behov av
- socialnämnden fortlöpande måste få information om barnet efter att nämnden har inlett en utredning
- tjänstemän inom socialtjänsten måste föra information om barn vidare inom den egna organisationen
- det finns skäl att särskilt uppmärksamma skyldigheten att anmäla när en familj med barn som kan behov av skydd flyttar från en kommun till en annan.

---

⁵⁸ 1 kap. 2 a § skollagen (1985:1100), 2 f § HSL, 3 § polislagen (1984:387).

⁵⁹ Socialstyrelsen föreskrifter (SOSFS 2005:12) om ledningssystem för kvalitet och patient-säkerhet i hälso- och sjukvården. Enligt 4 kap. 6 § anges bl.a. att ledningssystemet ska säkerställa att det finns rutiner för att anmäla till myndigheter i enlighet med gällande för-fattningar.

⁶⁰ SOU 2009:68 s. 281.

Inleda en barnavårdsutredning

Slutsats: En barnavårdsutredning ska inledas utan dröjsmål när ett barn kan behöva skydd eller stöd.

Enligt socialtjänstlagen ska socialnämnden utan dröjsmål inleda en utredning av vad som genom ansökan eller på annat sätt har kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden.⁶¹ Att en utredning ska inledas ”utan dröjsmål” kan ha olika innebörd beroende av vad saken gäller. Det finns således inte någon tidsgräns angiven i lag eller förarbeten.

Innan en utredning inleds bör en bedömning göras, en s.k. förhandsbedömning⁶², av om påstådda sakförhållanden kan leda till någon åtgärd av nämnden. Det finns inga bestämmelser om hur lång tid det får ta innan nämnden tar ställning till att inleda respektive inte inleda en utredning. En förhandsbedömning får dock inte dra ut på tiden. När det gäller anmälningar som rör barn är det ytterst allvaret i anmälan som avgör hur skyndsamt en förhandsbedömning ska göras. En förhandsbedömning av en anmälan om att ett barn far illa och behöver skydd kan behöva göras omedelbart, medan andra anmälningar inte är lika brådskande.⁶³ När socialnämnden får kännedom om att ett barn kan ha bevittnat våld av eller mot närstående bör nämnden skyndsamt göra en förhandsbedömning.⁶⁴ Barnskyddsutredningen föreslår att så snart en anmälan om missförhållanden som rör ett barn kommer in till socialnämnden ska en omedelbar bedömning av skyddsbehovet göras. Vidare föreslår utredningen att ett ställningstagande till om en utredning ska inledas eller inte ska göras inom 14 dagar från mottagandet av anmälan.⁶⁵

Som en vägledning till hur socialtjänsten ska utreda ärenden har Socialstyrelsen gett ut en handbok som generellt rör frågor om handläggning och dokumentation inom socialtjänsten.⁶⁶ Dessutom har Socialstyrelsen utarbetat allmänna råd och en handbok som särskilt handlar om handläggning och dokumentation av ärenden som rör barn och unga.⁶⁷ Vidare har Socialstyrelsen under ett antal år drivit projektet Barns behov i centrum, BBIC, i syfte att bl.a. höja kvaliteten i barnavårdsutredningarna.

Socialstyrelsen kan av utredningsverksamheten konstatera vissa brister vad gäller att inleda en barnavårdsutredning. I vissa fall har socialnämnden inte alls inlett en utredning, i andra avvaktat att inleda en utredning trots att

⁶¹ 11 kap. 1 § SoL.

⁶² Prop. 1979/80:1 del A, s. 562.

⁶³ Socialstyrelsen. Barn och unga i socialtjänsten s. 31.

⁶⁴ Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2009:22) om socialnämndens arbete med våldsut-satta kvinnor samt barn som bevittnat våld.

⁶⁵ SOU 2009:68 s. 326f.

⁶⁶ Socialstyrelsen. Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten.

⁶⁷ Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2006:12) om handläggning och dokumentation av ärenden som rör barn och unga. Socialstyrelsen. Barn och unga i socialtjänsten.

behov av insatser kan ha funnits. Socialstyrelsen vill understryka vikten av att socialnämnden utan dröjsmål inleder en utredning när den får kännedom om sådana förhållanden som innebär att ett barn kan ha behov av insatser från nämnden. Syftet med utredningen är att klarlägga barnets situation och behov. Utredningen ska sedan tjäna som underlag för beslut om vilka insatser barnet har behov av.

Sammanfattningsvis kan Socialstyrelsen konstatera att

- en barnavårdsutredning inte alltid har inletts trots att behov av insatser kan ha funnits
- socialnämnden har i vissa fall valt att avvakta med att inleda en utredning trots att barnet kan ha haft behov av insatser
- en barnavårdsutredning ska inledas utan dröjsmål när ett barn kan behöva skydd eller stöd.

Samverkan

Slutsats: Olika samhällsorgan ska fullfölja den lagstadgade skyldigheten att samverka i frågor som rör barn som riskerar att fara illa.

Frågan om samverkan är inte ny.⁶⁸ Den har utretts under många år och samverkan har uppmuntrats i olika sammanhang.

Det finns en lagstadgad skyldighet för myndigheter att samverka⁶⁹ och en särskild skyldighet att samverka i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa.⁷⁰ Skyldigheten att samverka gäller även enskilt bedriven sjukvård, förskola, skola och skolbarnomsorg. Samverkan ska också ske med organisationer och andra som berörs. Det är socialnämnden som har ett förstahandsansvar för att samverkan kommer till stånd. Samverkan kan ske både på en övergripande nivå och i enskilda ärenden.

I de sju ärenden Socialstyrelsen utrett har det i vissa av ärendena förekommit samverkan mellan myndigheter, i andra har det saknats trots att behovet av att samverka har funnits. Samverkan, när sådan har skett, har förekommit både på generell nivå och på individnivå. Det har främst handlat om samverkan mellan socialtjänst, hälso- och sjukvård, polis och skola. Samverkan mellan myndigheter är naturligtvis inte ett mål i sig utan skälet är att barnet ska få stöd och skydd från samhället utifrån en helhetssyn, få hjälp i ett tidigt skede av en ogynnsam utveckling och att vara i fokus.⁷¹ I vissa av

⁶⁸ Se t.ex. Socialstyrelsen och länsstyrelserna. Mellan två stolar? Om samverkan mellan socialtjänst och barn och ungdomspsykiatri: verksamheternas behov av samverkan och hur de faktiskt gör.

⁶⁹ 6 § förvaltningslagen (1986:223).

⁷⁰ 1 kap. 2 a § skollagen, 2 f § HSL, 2 kap. 1 § LYHS, 3 § polislagen, 3 kap. 4 § och, 5 § och 5 kap. 1 a § SoL.

⁷¹ Myndigheten för skolutveckling, Rikspolisstyrelsen och Socialstyrelsen. Strategi för samverkan kring barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa s. 16.

fallen som Socialstyrelsen har utrett har samverkan förekommit men barnet har ändå inte, med facit i hand, fått det stöd han eller hon har haft behov av.

Frågan om samverkan är inte oproblematiserad eftersom olika verksamheter har olika uppdrag och synsätt, vilket kan få betydelse för bedömningen av barnets situation och behov. Dessutom bryter inte skyldigheten att samverka sekretessen mellan myndigheter eller tystnadsplikten för den som är verksam inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet som avser insatser enligt socialtjänstlagen. Det innebär som regel att barn och föräldrar måste ge sitt samtycke för att olika aktörer ska kunna samverka kring ett barn. Socialtjänsten och hälso- och sjukvården kan dock genom särskilda sekretessbrytande regler utbyta uppgifter med varandra för att ge barnet nödvändig vård, behandling eller annat stöd.⁷² Noteras kan även att de som är anmälningsskyldiga har en fortsatt skyldighet att lämna socialnämnden alla uppgifter som kan vara av betydelse för en utredning av ett barns behov av skydd.⁷³ Detta är dock uppgifter som endast socialnämnden får ta del av och sådana uppgifter kan inte lämnas utan samtycke vid ett samverkansmöte när andra myndigheter är närvarande.

För att utveckla och förbättra samverkan mellan myndigheter rörande barn som far illa eller riskerar att fara illa har Socialstyrelsen, tillsammans med Myndigheten för skolutveckling och Rikspolisstyrelsen tagit fram en nationell strategi för samverkan.⁷⁴ Den reviderades år 2007 och rapporten är tänkt att fungera som ett stöd i arbetet för en långsiktig och stabil samverkan på lokal och regional nivå.⁷⁵

Sammanfattningsvis kan Socialstyrelsen utifrån sin utredningsverksamhet konstatera att

- samverkan mellan myndigheter har saknats i vissa av ärendena trots att behov funnits
- när samverkan har förekommit har barnet i vissa fall ändå inte fått det stöd han eller hon har haft behov av.

Att flytta mellan kommuner och landsting

Slutsats: Det är viktigt att en överföring av information görs till den nya kommunen eller landstinget när familjer med barn som behöver stöd och skydd flyttar.

I de ärenden Socialstyrelsen har utrett har det i vissa fall framkommit att när en familj med barn som behöver skydd och stöd flyttar, har kontakten med myndigheter avslutats. Detta har inneburit att barnet inte fått de insatser som

⁷² 25 kap. 12 § och 26 kap. 9 § SekrL.

⁷³ 14 kap. 1 § SoL.

⁷⁴ Socialstyrelsen. Strategi för samverkan i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa.

⁷⁵ Myndigheten för skolutveckling, Rikspolisstyrelsen och Socialstyrelsen. Strategi för samverkan kring barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa.

barnet har haft behov av på den nya orten. Socialstyrelsen kan därför konstatera att det är viktigt att en överföring av information görs till den nya kommunen eller landstinget när familjer med barn som behöver stöd och skydd flyttar.

Enligt socialtjänstlagen är det den kommun där den enskilde vistas som har ansvaret för att han eller hon får det stöd och den hjälp som han eller hon behöver.⁷⁶ När en familj har flyttat är det socialtjänsten i den nya kommunen som ansvarar för att familjen får stöd och hjälp. En kommun kan dock i vissa fall behålla ansvaret trots att familjen inte längre vistas där. En socialnämnd som har inlett en utredning till ett barns skydd eller stöd är skyldig att slutföra den och fatta beslut i ärendet även om barnet flyttar. Om den nya kommunen samtycker kan utredningen emellertid flyttas över.⁷⁷ Vidare kvarstår ansvaret för redan beviljade insatser till barnet eller föräldrarna tills beslutet upphör att gälla eller ärendet flyttas över till den nya vistelsekommunen.⁷⁸ Detta förutsätter dock, i de fall insatserna är frivilliga, att vårdnadshavaren fortfarande vill ha stöd och hjälp. I annat fall måste insatserna avslutas.

Ytterligare ett undantag från vistelsekommunens ansvar är när barnet har kvar samma hjälpbehov efter flytten som före flytten. I de fallen är socialnämnden i den gamla kommunen behörig att vidta nödvändiga åtgärder så länge samma hjälpbehov kvarstår, oavsett om barnet finns kvar i kommunen eller inte.⁷⁹

Oavsett vilken kommun som ansvarar är den gamla kommunen skyldig att anmäla till den nya om socialnämnden där kan behöva ingripa till barnets skydd. Även andra anmälningsskyldiga myndigheter och personer, såsom hälso- och sjukvården och skolan, har en skyldighet att anmäla till den nya kommunen om de misstänker att nämnden där kan behöva ingripa till barnets skydd.⁸⁰

Om det däremot inte föreligger en anmälningssituation, kan socialnämnden i den gamla kommunen inte kontakta den nya kommunen utan den enskildes samtycke.

Vistelseutredningen har föreslagit att en kommun som har beviljat stöd- och hjälpinsatser som avser ett barn får besluta om ytterligare insatser även om barnet inte längre vistas i kommunen.⁸¹ Förslaget öppnar upp för socialnämnden i den gamla kommunen att fortsätta att ta ansvar för barnet och även bevilja nya insatser trots att barnet inte längre vistas i kommunen.

Hälso- och sjukvårdens ansvar vid flytt mellan olika kommuner har också aktualiserats i Socialstyrelsens utredningar, särskilt vad gäller barnsjukvården och barnhälsovården.

Vad gäller vårdgivares möjlighet att utbyta uppgifter med varandra föreligger ingen sekretess inom en kommun eller ett landsting.⁸² Det betyder t.ex. att en barnvårdscentral kan begära att få uppgifter från en annan bar-

---

⁷⁶ 2 kap. 2 § SoL.

⁷⁷ 11 kap. 4 § SoL.

⁷⁸ 16 kap. 1 § SoL.

⁷⁹ RÅ 1989 ref. 50.

⁸⁰ 14 kap. 1 § SoL.

⁸¹ SOU 2009:38 s 70.

⁸² 25 kap. 11 § SekrL.

navårdscentral inom samma landsting. Det betyder även att skolhälsosjukvården kan överföra elevers uppgifter mellan olika skolförvaltningar inom en kommun.⁸³ Det innebär dock inte att det är fritt fram för hälso- och sjukvårdspersonal inom ett och samma landsting att utbyta uppgifter hur som helst.⁸⁴ För att personal inom hälso- och sjukvården ska få tillgång till uppgifter om en patient krävs att han eller hon behöver uppgifterna för sitt arbete inom hälso- och sjukvården.⁸⁵ Patienter har dessutom en möjlighet att spärra uppgifter för elektronisk åtkomst. En vårdnadshavare kan dock inte spärra uppgifter om sitt barn.⁸⁶ Mellan vårdgivare i olika kommuner och landsting föreligger däremot sekretess och för att en uppgift ska kunna lämnas ut måste en sekretessprövning göras eller den enskilde samtycka. Vidare föreligger inte heller någon sekretess mellan och inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten om det behövs för att ge ett barn nödvändig vård, behandling eller annat stöd.⁸⁷

Sammanfattningsvis kan Socialstyrelsen konstatera att

- när en familj med barn, som behöver skydd och stöd flyttar, har kontakten med myndigheter i vissa fall avslutats och barnet därför inte fått de insatser som barnet har haft behov av på den nya orten
- det är viktigt att en överlämning görs till den nya kommunen eller sjukvårdshuvudmannen när familjer med barn som kan behöva stöd och skydd flyttar.

---

⁸³ Socialstyrelsen. Handbok till SOSFS 2008:14, 5 §.

⁸⁴ Prop. 2007/08:126 s. 166.

⁸⁵ 4 kap. 1 § patientdatalagen (2008:355).

⁸⁶ 4 kap. 4 § patientdatalagen.

⁸⁷ 25 kap. 12 § och 26 kap. 9 § SekrL.

Referenser

Lagar och förordningar

Föräldrabalken (1949:381)

Brottsbalken (1962:700)

Hälso- och sjukvårdslagen (1982:763)

Polislagen (1984:387)

Förvaltningslagen (1986:223)

Skollagen (1985:1100)

Lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område

Socialtjänstlagen (2001:453)

Socialtjänstförordningen (2001:937)

Lagen (2007:606) om utredningar avseende barn som avlidit i anledning av brott m.m.

Förordningen (2007:748) om utredningar avseende barn som avlidit i anledning av brott

Patientdatalagen (2008:355)

Sekretesslagen (2009:400)

Internationella konventioner

FN:s konvention om barnets rättigheter

Propositioner

Prop. 1979/80:1 del A. Om socialtjänsten.

Prop. 1996/97:124 Ändring i socialtjänstlagen.

Prop. 2002/03:53 Stärkt skydd för barn i utsatta situationer m.m.

Prop. 2006/07:108 Utredningar avseende barn som har avlidit i anledning av brott m.m.

Prop. 2007/08:126 Patientdatalag m.m.

Prop. 2008/09:193 Vissa psykiatrifrågor m.m.

Statens offentliga utredningar (SOU)

SOU 2001:72 Barnmisshandel. Att förebygga och åtgärda.

SOU 2006:100 Ambition och ansvar. Nationell strategi för utveckling av insatser till personer med psykiska sjukdomar och funktionshinder.

SOU 2009:38 Ingen får vara Svarte Petter. Tydligare ansvarsfördelning inom socialtjänsten.

SOU 2009:68 Lag om stöd och skydd för barn och unga (LBU) samt bilaga till betänkandet.

Socialstyrelsens författningssamling

SOSFS 2003:16 Socialstyrelsens allmänna råd om anmälan om missförhållanden enligt 14 kap. 1 § SoL.

SOSFS 2005:12 Socialstyrelsens föreskrifter om ledningssystem för kvalitet och patientsäkerhet i hälso- och sjukvården.

SOSFS 2006:12 Socialstyrelsens allmänna råd om handläggning och dokumentation av ärenden som rör barn och unga.

SOSFS 2009:22 Socialstyrelsens allmänna råd om socialnämndens arbete med våldsutsatta kvinnor samt barn som bevittnat våld.

Socialstyrelsens handböcker

Handbok om ekonomiskt bistånd. (2003)

Anmälningsskyldighet om missförhållanden som rör barn. (2004)

Barn och unga i socialtjänsten. (2006)

Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten. (2008)

Handbok till SOSFS 2008:14. (2009)

Riskanalys och händelseanalys: handbok för patientsäkerhetsarbete. (2009)

Övriga publikationer från myndigheter

Brottsförebyggande rådet. BRÅ-rapport 2008:23. Brottutvecklingen i Sverige fram till år 2007. (2008)

Länsstyrelserna. Socialtjänsten och barnen – länsstyrelsernas granskning av den sociala barn- och ungdomsvården 2006–2007. (2008)

Myndigheten för skolutveckling, Rikspolisstyrelsen och Socialstyrelsen. Strategi för samverkan kring barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa. (2007)

Socialstyrelsen. Dödsfalls- och skadeutredningar. (2004)

Socialstyrelsen. Strategi för samverkan i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa. (2004)

Socialstyrelsen och länsstyrelserna. Mellan två stolar? Om samverkan mellan socialtjänst och barn- och ungdomspsykiatri: verksamheternas behov av samverkan och hur de faktiskt gör. 2004.

Övriga referenser

Norström, C. och Thunved, A. Nya sociallagarna med kommentarer, lagar och förordningar som de lyder den 1 januari 2009. (2009)

Rättsfall och JO-beslut

RÅ 1989 ref. 50

JO 1992/93:s. 319

JO 1992/93:s. 341